

De Grote Poëzieprijs 2020

Juryrapport

De hedendaagse poëzie is spannend: veel dichters durven het experiment aan te gaan, waardoor ze de grenzen van het genre oprekken. In de 118 deelnemende dichtbundels is een veelheid aan stemmen en benaderingen te lezen: van zeer lyrisch tot onpersoonlijk en zakelijk, van breed uitwaaierend tot beknopt, van essayistisch tot abstract en impressionistisch, van miniatuurtjes die elk op zichzelf staan tot bundels die één groot verhaal vertellen, van opvallende debuten tot geweldige bundels van oudgedienden. Veel dichtbundels zijn uitgesproken en geëngageerd en spelen met de grenzen van de bladspiegel. We zien in sommige publicaties de invloed van poetry slam en spoken word terug. De inzendingen beslaan een breed scala aan onderwerpen, waarbij het politieke niet wordt geschuwd en het opvalt dat klimaatverandering zich sterk heeft geworteld in het poëtisch bewustzijn. Ook kwamen de zon, de zee, ziekte en troost opvallend vaak voorbij. We waren blij te zien dat een aantal bundels over andere delen van het Nederlands Koninkrijk handelt dan Nederland. Het viel ons daarbij op hoe de poëzie een platform kan zijn voor verschillende stemmen en uiteenlopende verhalen over het verleden. Blij verrast waren we met de ingezonden geïllustreerde poëzie en kindervoëzie. De diversiteit aan gedichten maakt nu al nieuwsgierig naar de dichtbundels die het komende jaar zullen worden ingezonden.

Dit was het tweede jaar waarin ook in eigen beheer uitgegeven dichtbundels ingezonden konden worden. We ontvingen er vijftien. Daarnaast was er een tiental bundels dat verscheen bij zeer kleine uitgeverijen met slechts enkele titels in het fonds. Sommige bleven tijdens de jurering lang meedingen. We vermoeden dat de geoefende blik van een ervaren redacteur essentieel is om een bundel tot een ijzersterk werk te maken en slechts in zeer uitzonderlijke gevallen niet noodzakelijk is. Dat gezegd zijnde weten we uit ervaring hoeveel een poëziepublicatie in eigen beheer kan opleveren en hoe dankbaar en leerzaam een keuze voor die weg dus wel degelijk kan zijn.

Voordat we ingaan op de genomineerde bundels, willen we twee bundels een eervolle vermelding geven. Over *De grom uit de hond halen* van Iduna Paalman praatten we uitgebreid: een knap geconstrueerde bundel met een indrukwekkende stuwkracht. Ook bij *Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt* van Edward van de Vendel bleven we lang staan. Het mooiste gedicht dat we lazen, staat misschien wel in dit boek.

De shortlist

Dit zijn de vijf dichtbundels en dichters die zijn genomineerd voor De Grote Poëzieprijs 2020.

Ellen Deckwitz, *Hogere natuurkunde* (Uitgeverij Pluim)

Hogere natuurkunde van Ellen Deckwitz is een genre-oprekkende dichtbundel waarin een Indische grootmoeder zich tot haar kleindochter richt om te vertellen over het oorlogstrauma waar ze decennialang over zweeg. *Hogere natuurkunde* leest als één lang, huiveringwekkend gedicht waarin de tijd voortraast. Deckwitz heeft een geslaagde vorm gevonden om haar familiegeschiedenis te onderzoeken en verslag te doen van dat onderzoek. De manieren waarop trauma en verdriet van generatie op generatie worden overgedragen staan centraal; een zeer persoonlijk onderwerp waar Deckwitz zichtbaar mee worstelt in taal en vorm. Haar keuzes op zowel conceptueel, inhoudelijk als vormelijk vlak maken van *Hogere natuurkunde* een ambitieus, origineel en overtuigend literair werk. Deckwitz geeft woorden aan een geschiedenis die lange tijd is weggestopt. Haar verhaal – en via haar dat van anderen – wordt nu via een van de sterkste stemmen in het hedendaags poëzielandschap gehoord.

Asha Karami, *Godface* (De Bezige Bij)

De gedichten in Asha Karami's debuutbundel *Godface* vallen samen met de persoonlijkheid die liefhebbers kennen van de voordrachten van de dichter. Karami lijkt te schrijven zoals ze denkt; een vorm die doet denken aan *free writing* en die even geestige als serieuze beelden opwekt, zoals in het gedicht waarin de ik-persoon zich laat inhuren als vogelverschrikker. In *Godface* mag de lezer meekijken in iemands wereld, maar wordt niet bij de hand genomen. Karami kiest voor simpele taal en plaatst ogenschijnlijk willekeurige narratieve elementen naast elkaar, waardoor op paradoxale wijze de gedichten volledig begrepen kunnen worden, zonder dat de losse elementen worden ervaren als logisch of helder. Die paradox maakt de bundel spannend, verslavend en ongrijpbaar. Karami's scherpe blik, zelfspot en humor maken *Godface* tot een uniek en intrigerend debuut.

Vrouwkje Tuinman, *Lijfrente* (Cossee)

In *Lijfrente* schrijft Vrouwkje Tuinman op vrij zakelijke toon en met bijzondere openheid over de momenten die volgen op het overlijden van haar grote liefde, zonder dat de poëzie ook maar ergens onpersoonlijk of kil wordt. Juist door die kenmerkende toon en stijl weet Tuinman de lezer te raken en vast te houden. Het omgaan met en verwerken van het grootst denkbare verdriet is beschreven op een manier die rauw, eerlijk en tegelijkertijd teder is.

Juryverslag De Grote Poëzieprijs 2020

Knap is hoe Tuinman de allesbehalve luchtige thematiek omzet in poëzie die toegankelijk is, maar ver weg blijft van clichés en gemeenplaatsen. De jury beaamde unaniem: er zijn talloze gedichten geschreven over de dood, maar dit is de bundel om aan rouwenden te geven en zelf in rouwperiodes ter hand te nemen. Poëzie helpt – de lezer, maar hopelijk ook de schrijver – en Tuinman laat dat als geen ander zien.

Peter Verhelst, *Zon* (De Bezige Bij)

De schitterende gedichten in *Zon* van Peter Verhelst zijn zintuiglijk en beeldend.

Tegelijkertijd heeft zijn poëzie iets sprookjesachtigs. Die vermenging van het concrete en het archetypische ontregelt en blijft boeien. *Zon* is sensueel, broeierig en, naarmate de bundel vordert, opvallend politiek. Meer dan ooit verhoudt Verhelst zich tot de hedendaagse realiteit. Dankzij de afwisseling tussen gedichten of passages vanuit een persoonlijk perspectief enerzijds en haast camera-achtige registratie anderzijds ziet de lezer de beschreven scènes maar ook de gevoelsbewegingen moeiteloos voor zich. De scherpte van Verhelsts blik maakt sommige gedichten ijzingwekkend en onheilspellend. De bundel leest als één lyrisch verhaal dat begint bij de oorsprong, loopt tot waar we nu zijn en de gevaren belicht die ons nog staan te wachten. *Zon* is een levenslustige belofte van, ode aan en oproep tot verzet ineen.

marwin vos, *het leven van sterren* (het balanseer)

In *het leven van sterren* durft marwin vos zo expliciet te zijn dat het pijnlijk wordt. Dat het haar zo eenvoudig lukt om de lezer zich ongemakkelijk te laten voelen, legt op een ijzersterke manier een onderdeel bloot van het probleem dat ze aankaart. *Het leven van sterren* is een politieke en activistische bundel die naadloos aansluit bij de huidige gesprekken over #MeToo en seksueel geweld. In de poëzie vindt vos een vorm die soms heftig, soms onderkoeld, soms drammen en soms overweldigend is. *Het leven van sterren* is een van de meest experimentele bundels die de jury las en zij prijst de wijze waarop vos onderzoek heeft gedaan naar de grenzen van poëzie als genre, van taal in het nadenken en communiceren over verkrachting en van onze ontvankelijkheid voor afkeer- en afschuwwekkende boodschappen.

Laudatio

Al tijdens de jurybijeenkomst in januari bleek dat we de bundel die we uiteindelijk tot winnaar zouden uitroepen, allemaal in één ruk uitlazen.

Deze gedichten zijn openhartig, soms licht absurdistisch. Niets meligs of pastelkleurigs. Niet makkelijk, wel toegankelijk. Nuchter, maar nergens onpersoonlijk of kil. Integendeel: geen schoonschrijverij en juist dat levert de mooiste zinnen op. En troost, daar waar er eigenlijk geen beginnen aan is.

Herman De Coninck wist het al: een hand op je voorhoofd, 'zo dun als sneeuw gaat liggen, / en het helpt niet: // zo helpt poëzie'. Te midden van 118 ingezonden bundels hebben we heel wat warme handen op het voorhoofd gevoeld. Ook de nodige rukwinden en kaakslagen trouwens. De winnende bundel bracht pijn en troost tegelijk, ook voor wie het beschreven leed (en het eveneens beschreven plezier) nog niet aan den lijve ondervond.

Of poëzie pijn moet doen en moet kunnen troosten, daar zijn de meningen over verdeeld. Gebruikswaarde is voor goede poëzie zeker geen voorwaarde en wordt zelfs een beetje verdacht gevonden. De gedichten uit de winnende bundel laten echter zien dat gebruikswaarde ook geen breekpunt mag zijn: deze bundel geven we graag cadeau aan wie deze gedichten op dat moment nodig heeft. En wanneer we zelf iemand verliezen, weten we hem in de boekenkast te vinden.

We lezen over opzichtige dromen. Over de kunst van iemand aankleden voor zijn eigen begrafenis en de sokken (die met de doodshoofden erop) die zijn zo geliefde tenen definitief bedekken. Scènes in het verpleeghuis en de wachtkamer maar ook in de Melkweg. Post aan (en uit) het hiernamaals. En nooit geweten maar het kan vermoedelijk heel goed: kwartetten met condoleancekaarten. Zo helpt poëzie.

De Grote Poëzieprijs 2020 gaat naar *Lijfrente* van Vrouwkje Tuinman.